

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

F.Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanası

Tolerantlıq Azərbaycan xalqının xarakterik cəhətidir

16 noyabr tolerantlıq günü münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış metodik vəsait

Bakı – 2017

Tərtibçi:

Ruhiyyə Məmmədli

Redaktor:

Könül Ağazadə

**İxtisas redaktoru və
buraxılışa məsul:**

Şəhla Qəmbərova
Əməkdar Mədəniyyət işçisi

Tolerantlıq Azərbaycan xalqının xarakterik cəhətidir:
metodik vəsait / tərt.ed.: R.Məmmədli; red. K.Ağazadə; ix. red.
və burax. məsul Ş.Qəmbərova; F.Köçərli adına Respublika Uşaq
Kitabxanası.- Bakı, 2017.-44s.

©F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2017

Tərtibçidən

“Dövlət, ölkə nə qədər çox xalqı birləşdirsə, bir o qədər zəngin olur, çünki onların hər biri ümumdünya mədəniyyətinə və sivilizasiyasına öz töhfəsini verir”.

Heydər Əliyev,
Ümummilli lider

Ölkəmiz bu gün tolerantlıq modeli kimi dünyada tanınır. Tolerantlıq insanlar və icmalar arasında qarşılıqlı hörmətin bünövrəsidir və ortaq dəyərlər ətrafında vahid qlobal cəmiyyətin qurulması üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Bu bir məziyyət, mənəvi keyfiyyətdir, lakin hər şeydən əvvəl tolerantlıq bir əməldir – başqalarına əlini uzatmaq və mövcud fərqlilikləri maneə kimi deyil, dialoq və anlaşmaya dəvət kimi qəbul etməkdir. Bəli, Tolerantlıq insanlar arasında körpülər salmaqla və ünsiyyət üçün yollar açmaqla bu çətinliklərin bir qisminə cavab verir. Tolerantlıq bütün təcrübə və dünyagörüşlərin bərabər qəbul edilməsi deyil. Əksinə, onun dəyəri universal insan hüquqları və əsas azadlıqlar haqqında məlumatlılıq və hörməti təlqin etməkdədir. Tolerantlıq Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məğzini təşkil edir. BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı media ilə tərəfdaşlıq və gənclərin mübadilə proqramları vasitəsilə ekstremizmlə mübarizə aparmaq və mədəniyyətlərarası anlaşmanı təbliğ etmək istiqamətində dəyərli söylərini davam etdirir. Keçən avqust ayı BMT “dialoq və qarşılıqlı anlaşma” adı altında Beynəlxalq Gənclər İlinə start verib. YUNESKO-nun təşəbbüsü olan 2010 Beynəlxalq Mədəniyyətlərin Yaxınlaşması ilinin əsas mövzusu da tolerantlıqdır. YUNESKO-nun Xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın bu sahədə gördüyü işlər danılmazdır.

Tolerantlıq öz-özünə meydana gəlmişdir. O, öyrədilməli, yetişdirilməli və başqalarına ötürülməlidir. Təhsilin, istər sinifdə, istərsə də sinifdən xaric, tolerantlığı gücləndirmək, nifrət

və ayrı-seçkiliklə mübarizə aparmaq üçün böyük əhəmiyyəti var. Gəlin, bu ilki Beynəlxalq Tolerantlıq Günündə bütün xalqlar və icmalar arasında dialoq və anlaşmaya sadıq olduğumuzu bir daha təsdiq edək. Tolerantlığın zəruriliyi hər birimiz üçün aydındır. Lakin iradəmiz daha güclü olmalıdır.

Tolerantlıq Azərbaycan xalqının xarakterik cəhətidir. Yüksək tolerantlıq ilk növbədə yüksək mədəniyyətin təzahürüdür. Azərbaycan müstəqilliyini əldə edəndən sonra dövlətin ideologiyasında da əsrlərdən gələn ənənə möhkəmləndirilib. Fərqli mədəniyyət və din sahiblərinin birgə yaşayışının dövlət səviyyəsində rəsmi təsdiqi var və bu Konstitusiyamızda da təsbit olunub. Yaradılan mühit onu göstərir ki, Azərbaycan bütün Cənubi Qafqazda tolerantlıq nümunəsidir. Burada fərqli mədəniyyətlərin, dinlərin birgə yaşayışının xüsusi modeli bərqərar olub.

Bu sahədə kitabxanalarımızın da üzərinə çox böyük məsuliyyət düşür. Çünki kitabxanalarımızın bəzəyi olan kitablar zəngin və qüdrətli ideya mənbəyidir. Yaxşı kitab onu oxuyana gözəl insani duyğular, yüksək əxlaqi keyfiyyətlər, insanpərvərlik, vətənpərvərlik, qəhrəmanlıq, tolerantlıq kimi hisslər aşılayaraq onu pis əməllərdən, çirkin niyyətlərdən çəkindirir. Bəli, kitab bəşər mədəniyyətinin böyük təzahürü, cəmiyyətin maddi və mənəvi həyatının tərkib hissəsi, siyasi – ideoloji mübarizə vasitəsidir. Müxtəlif tarixi dövrlərdə insanlar kitab vasitəsilə həyatı öyrənmiş, təhsil almış, təbiətin və cəmiyyətin qanunauyğunluqlarını dərk etmiş, öz mənəvi aləmlərini zənginləşdirmiş, mədəni səviyyələrini yüksəltmiş, tolerant bir vətəndaş olmuşlar. Gəlin, ürəklərimizi və beyinlərimizi ayrı-seçkilik və təcridlə üzləşənlərin problemlərini həll etməyə yönəldək.

Tolerantlıq

16 noyabr Beynəlxalq Tolerantlıq günüdür. Beynəlxalq Tolerantlıq günü 1995-ci ildə YUNESKO-nun 50 illiyi münasibətilə təsis edilib. Məqsəd qurumun da nizamnaməsində qeyd olunduğu kimi, dünyada hamını bir-birinə dözümlülük nümayiş etdirərək mehriban qonşular kimi yaşamağa çağırışdır. Azərbaycan indi bütün dünyada həm də tolerantlıq örnəyi kimi tanınır. Ulu öndər Heydər Əliyevin ölkəmizdə tolerantlığın qorunub saxlanması istiqamətində həyata keçirdiyi tədbirlər Azərbaycanı müxtəlif milli və mədəni dəyərlərin qovuşma müstəvisinə çevirib. Azərbaycan indi dünyanın nadir ölkələrindəndir ki, burada bütün millətlər, bütün xalqlar, bütün dinlərin nümayəndələri bir ailə kimi yaşayır. Ölkəmizdə dini və milli dözümlülük, tolerantlıq yüksək səviyyədədir. Prezident İlham Əliyevin dindarlarla keçirdiyi görüşlər, Ramazan bayramlarında ənənəvi olaraq din xadimləri ilə iftar süfrələrində birgə iştirakı və bu mərasimlərə Azərbaycanda mövcud digər dini icmaların nümayəndələrinin də qatılması ölkədə tolerant düşüncənin artıq tam bərqərar olduğunun göstərir. Prezident dindarlarla görüşlərində islam dininə elmi yanaşmanı, islam elminin və fəlsəfəsinin öyrənilməsini mühüm şərt kimi səciyyələndirir.

Prezident İlham Əliyev Bakıda keçirilən “Dinlərarası dialoq: qarşılıqlı anlaşmadan birgə əməkdaşlığa doğru” adlı beynəlxalq konfransda da bir daha bəyan edib ki, dünyada sülhün, əmin-amanlığın təmin edilməsi, asayişin qorunması üçün mütləq dinlərarası münasibət, dinlərarası dialoq gücləndirilməlidir.

Dövlətin gücünü əhalinin çoxmillətli olmasında, müxtəlif dinlərin, mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların birgə yaşayışında görən Azərbaycan prezidenti bütün dünyaya göstərir ki, tolerantlıq Azərbaycan xalqının ruhundadır. Bəli, Azərbaycan çoxmillətli, çoxkonfessiyalı dövlətdir. Bu, bizim böyük sərvətimizdir. Biz bu sərvəti qoruyuruq və qoruyacağıq. Ulu

öndər Heydər Əliyevin bu sahədəki təşəbbüsləri xalq tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir.

Xalqlararası və mədəniyyətlərarası dialoqu inkişaf etdirmək, ona dəstək vermək, bütün insanların gələcəyi naminə mədəniyyətlərin və dinlərin qarşılıqlı dialoquna nail olmaq bu gün də dövlət siyasətinin mühüm tərkib hissəsidir. Hələ andiçmə mərasimində “Mən hər bir azərbaycanlının Prezidenti olacağam” – deyən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev xüsusi həssaslıqla onların problemlərinin həlli üçün bütün lazımı tədbirləri həyata keçirir. Dövlət başçısı İlham Əliyev çıxışlarında bildirib: “Bu gün Azərbaycan güclü dövlətdir və bizim gücümüz təkcə iqtisadi nailiyyətlərlə ölçülür. Cəmiyyətimizin çox sağlam dayaqları vardır. Bu dayaqlar tarix, dərin mənəviyyət, qarşılıqlı anlaşma, qarşılıqlı dəstək üzərində qurulubdur. Hesab edirəm ki, bizim təcrübəmiz bir nümunə olaraq artıq dünyada öyrənilir. Azərbaycanda vaxtaşırı keçirilən mötəbər beynəlxalq tədbirlər, xüsusilə dini və milli dözümlülüklə bağlı olan tədbirlər bir daha bunu göstərir, müxtəlif bölgələrdən, diyarlardan gələn qonaqlar vurğulayırlar ki, Azərbaycanda bu münasibətlər ən yüksək səviyyədə qurulmuşdur. Bizim üçün isə bu, təbiidir. Çünki bu, bizim həyat tərzimizdir, başqa cür ola da bilməz. Ancaq bəzi hallarda başqa ölkələrdə yaşanan olaylara nəzər salaraq görürük ki, heç də hər yerdə belə deyildir. Ona görə bir daha əldə edilmiş bütün bu nailiyyətləri düzgün təhlil edərək deyə bilərik ki, bu, bizim böyük sərvətimizdir, böyük xoşbəxtliyimizdir. Biz bu dəyəri qorunmalıyıq və qoruyacağıq. Dövlət öz tərəfindən üzərinə düşən vəzifələri icra edir. Çox şadam ki, bütün dini icmalar, dini konfessiyalar da bu sahədə vahid mövqedən çıxış edirlər”.

Azərbaycan xalqını vahid ideologiya ətrafında birləşdirən onun zəngin mədəniyyəti, mənəvi dəyərləri, adət-ənənələri ilə yanaşı, həm də islam dinidir. Xalqın dini dəyərlərinin və mədəniyyətinin qorunması istiqamətində ötən müddətdə atılan ardıcıl addımlar bu siyasətə alternativin olmadığını sübuta

yetirir. Vahid bəşəriyyət insan müxtəlifliyinin möhtəşəm zənginliklərinə qarşılıqlı hörmət əsasında birlikdə yaşamaq və birgə işləmək deməkdir. Azərbaycan Respublikası ifrat tolerantlığın təbliğatı baxımından dünyada özünəməxsus yer tutmuşdur.

Noyabrın 16-sı Beynəlxalq Tolerantlıq günü ilə bağlı BMT-nin baş katibi Pan Gi Mun 16 noyabr Beynəlxalq Tolerantlıq günü münasibətilə dünya ictimaiyyətinə müraciət etmişdir. Müraciətdə deyilir ki, 1995-ci ildə YUNESKO 16 noyabr tarixini hər il Beynəlxalq Tolerantlıq günü elan etmişdir. Bununla yanaşı, dini dözümlülüklə bağlı ondan çox saziş, bəyannamə və tövsiyə də vardır. Həmin sənədlərin hər biri öz əhəmiyyətini qoruyub saxlayır və onların hər birinə tam mənada hörmət edilməlidir. Bu gün dünyamız müharibə, terrorizm, insanlığa qarşı cinayətlər, etnik təmizləmə, azlıqlara və mühacirlərə qarşı ayrı-seçkilik və belə çoxsaylı hallarla üzləşməkdə davam edir. Bu da qloballaşan dünyada bizi bir araya gətirməklə yanaşı, həm də böyük qorxu hissinə və daxili ziddiyyətlərə səbəb olur. Planetimizin fəaliyyəti üçün dəhşətli təhlükələrin artması və bunun nəticəsində yaranmış gərginlik potensialı tolerantlıqdan aparır.

BMT-nin baş katibinin müraciətində deyilir ki, biz bu təhlükələrə qarşı mübarizənin yollarından – mədəni müxtəlifliyin davamlı inkişafı istiqamətində işin, tolerantlıq və sülh təhsilinin ən yaxşı vasitələr olduğundan xəbərdarıq. Güclü vətəndaş cəmiyyətinin olması, insan hüquqlarına diqqətin artırılması, azad və məsuliyyətli mətbuatın mövcudluğu bizim ən qüdrətli təminatçılarımızdır.

Lakin o da məlumdur ki, müsbət dəyişikliyin əsas icraçıları beynəlxalq konvensiya və sazişlərə imza atan hökumətlərdir. Müraciət bu sözlərlə tamamlanır: “Bu gün Beynəlxalq Tolerantlıq gününü qeyd edərkən, onu da unutmamalıyıq ki, bizim bu sahədəki fəaliyyətimiz sabah yenidən davam edəcəkdir. 1995-ci il noyabrın 16-da keçirilmiş YUNESKO Baş

Konfransının 28-ci sessiyasında Tolerantlıq prinsiplərinə dair bəyannamə qəbul olunmuşdur. Bu bəyannamədə tolerantlıq anlayışına belə açılış verilmişdi: “dözümlülük, ilk növbədə, insan azadlıqları və universal hüquqların etirafı əsasında formalaşan fəal münasibətdir”. Son onilliklərdə dünyada böyük dəyişikliklər baş vermişdir. Bu hadisələrdə tolerantlıq fenomeninin diqqətdə saxlanılmasına və onun tarixi, elmi-fəlsəfi mahiyyətinin hərtərəfli araşdırılmasına ehtiyac duyulur. Bəşəriyyətin keçdiyi son elmi-texniki inqilablar (mühərrikin və kompüterin ixtirası) dünyanı qloballaşdırdı. Yəni dünya dövlətlərini bir-birindən qarşılıqlı asılılıq halına gətirdi. İndi insanlar saatda 1000 km sürət ilə yerlərini dəyişə bilirlər. Nəticədə müxtəlif əlamətlərə malik (dərinin rəngi, irq, cins, dil, din, siyasi, milli, sosial və digər mənşəli əqidələr) insanlar bir-birinin içərisinə nüfuz edirlər. Müəyyən obyektiv və subyektiv səbəb ucundan miqrasiya etmiş insanlar, həyat səviyyəsi yüksək olan ölkələrdə gərgin hadisələrlə qarşılaşırlar. Bu hadisələri nizamlamaq üçün gəlmələrə yeni münasibət, dözümlü münasibət göstərmək reallığı yaranır. Bu yeni münasibətlər “tolerantlıq” adlanır. Azərbaycan dilinə bu söz “dözümlülük” kimi tərcümə edilir. Hesab edirəm ki, bizim “dözümlülük” sözünün arxasında duran münasibət real vəziyyəti düzgün əks etdirmir. Bizim bu fenomenə münasibətimiz türk dilində işlədilən “xoşgörülü” ifadəsinə daha yaxındı. Azərbaycanda yadelliyyə, gəlməyə münasibət həmişə yaxşı olubdur. Ancaq tarixi təcrübə göstərir ki, lazım olandan daha çox tolerant olmaq bəzən bəlalar da gətirir. Misal üçün, ermənilər bizim isti dözümlülüyümüzə sui-istifadə edərək, əvvəlcə bu torpaqda məskunlaşmış, sonralar isə torpaqlarımızı zaman-zaman ələ keçirə bilmişdilər.

Tolerantlıq fikirlərinin yaranmasının əsasını 1948-ci il İnsan Hüquqlarına dair Ümumi Bəyannamənin qəbulu təşkil etdi. Bu bəyannamədə göstərilirdi ki, “insan ailəsinin bütün üzvlərinə məxsus ləyaqətin etirafı və onların bərabər, ayrılmaz hüquqları

azadlıq, ədalət və ümumi dünyanın əsasını təşkil edir”, “insan hüquqlarına qarşı etinasızlıq və nifrət insanın vicdanını hiddətləndirən vəhşi aktlara gətirib çıxarır”. İnsan hüquqlarına dair bəyannamənin qəbul edilməsindən sonra dözümlülük barəsində bir çox aktlar və bəyannamələr qəbul edilmişdir. 1993-cü il 8-9 oktyabr tarixində Vyanada keçirilmiş Avropa Şurasının üzv Dövlətlərinin Dövlət və Hökumət Başçılarının Zirvə Toplantısında irqçiliyin yüksəlişi, xaricilərə qarşı qərəzli münasibət və antisemitizm, dözümsüzlük mühitinin inkişafı, əsasən, mühacirlərə və mühacir mənşəli insanlara qarşı zorakılıq aktlarının artması, aqressiv millətçilik və etnomərkəzçilik formasında xaricilərə qarşı yeni qərəzli münasibətin inkişafı ilə bağlı həyəcan təbili səslənmiş və bunun nəticəsi olaraq irqçilik, xaricilərə qarşı qərəzli münasibət, antisemitizm və dözümsüzlüyə qarşı mübarizə üçün Fəaliyyət Planı qəbul olunmuşdur. Bu Fəaliyyət Planı cəmiyyətin səfərbərliyi və belə halların mübarizəsinə yönəlmiş təminat və siyasətlərin təkmilləşdirilməsi və səmərəli icrası üçün lazım olan geniş sayda görüləcək tədbirləri özündə əks etdirirdi. Şərti olaraq tolerantlıq hadisəsini iki yerə bölmək olar:

ölkədaxili və dövlətlərarası tolerantlıq.

Ölkədaxili tolerantlıq: Şərq ölkələrində qədimdən mövcuddur və bir mədəniyyət halına gətirilmişdir. Dövlət daxilində müxtəlif millətlərin bir-birinə məhəbbətli (xoşgörülü) münasibəti, bağışlamaq qabiliyyəti və s.

Bu sözlər Qurani – Kərimin bir neçə surə ayəsindən keçir. Misal üçün, “Şuəra” sürəsinin 43-cü ayəsində deyilir: “Əlbəttə, hər kəs (pisliyə) səbr edib (qisası) bağışlayarsa, onun bu hərəkəti şəriətcə çox bəyənilən əməllərdəndir”. Tolerantlıq Şərq mədəniyyətində də geniş kök atmış hadisədir. “Allaha da qurban olum, onun qonağına da” misalı yad adama münasibəti göstərir. Həzrəti-Mövlanaya görə, xoşgörülü olmaq insanlarla əlaqə yaratmanın ən yaxşı yoludur. Göründüyü kimi, tolerantlıq Şərqdə qədimdə bir əxlaq məsələsi olubdu. Bu gün Şərqdə ruhu

olan tolerantlıq var, həm lokal, həm də qlobal mənada. Qərbdə tolerantlıq XVI əsrdən bəri diqqət mərkəzindədir. 1648-ci ildə imzalanmış Vestfal sülhü dini dözümlüləklə bağlı ilk sənəddir. İndi elmi-texniki tərəqqi dövründə bu məsələyə hüquq müstəvisində baxılır. Başqa cür desək, Qərbdə qlobal mənada (millətlərarası) tolerantlığın ruhu zəif olduğundan, ona hüquq müstəvisində geniş yer ayrılır.

Azərbaycanda tolerantlıq dövlət siyasətinin tərkib hissəsidir. Bu səbəbdən də bu istiqamətdə çoxlu beynəlxalq tədbirlərə ev sahibliyi edir. Məsələn, cari ilin aprel ayında Bakıda keçirilən Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunu və oktyabr ayında Azərbaycan və Rusiya prezidentlərinin təşəbbüsü ilə keçirilən “XXI əsr: ümidlər və çağırışlar” devizli Beynəlxalq Humanitar Forumu göstərmək olar. Hər iki forumun açılışında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iştirak etmişdir. Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun açılışında çıxış edən Prezident qeyd edib ki, bu forumun Bakıda keçirilməsi təsadüfi deyil. Çünki Azərbaycan qədim dini və milli tolerantlıq ənənələrinə malikdir. Prezident bu fenomenə münasibətini belə ifadə etmişdir: “İndi mədəni müxtəliflik, çoxmədəniyyətlik məsələləri geniş müzakirə olunur. Və əgər bu gün kimsə çox mədəniyyətliyə qarşı çıxırsa, bu halda soruşmaq lazımdır ki, o, bunun əvəzində nə təklif edir? Özünü təcrid etməni?” Və ya: “Müxtəlif millətlərin və dinlərin nümayəndələri həmşə Azərbaycanda bir ailə kimi yaşayıb və dövlətin bərabər müdafiəsində istifadə ediblər. Biz istəyirik ki, bizim təcrübəmiz öyrənilsin və başqa ölkələrdə maraq doğursun, çünki bu, nadir təcrübədir”. Bu “nadir təcrübə” sözünü diqqətə çatdırmaq üçün Prezident əlavə edir: “Azərbaycan mədəni müxtəlifliyin zəruriliyi haqqında müzakirələrin getdiyi indiki dövrdə, dünyaya özünün milli və dini tolerantlıq təcrübəsini təklif edir... Biz tam əminik ki, milli və dini amilindən asılı olmayaraq, istənilən cəmiyyətdə normal münasibətlər qurmaq mümkündür. Əlbəttə, bunun üçün ənənələr

olmalıdır, eyni zamanda, siyasi iradə olmalıdır. Azərbaycanda hər iki amil mövcuddur”. Tolerantlıq ilə millilik harmoniyada olanda, tolerantlıq Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi, “güc mənbəyinə” çevrilir. Bu tezisın təsdiqi üçün ABŞ və Böyük Britaniyanın təcrübəsini yada salmaq kifayətdir.

Azərbaycanda tolerantlıq ənənəsi var. Yaxın tariximizdən bir neçə misal gətirmək istəyirəm. Bu istiqamətdə Ulu Öndər Heydər Əliyevin bir kəlamında deyilir: “Dövlət, ölkə nə qədər çox xalqı birləşdirsə, bir o qədər zəngin olur, çünki onların hər biri ümumdünya mədəniyyətinə və sivilizasiyasına öz töhfəsini verir”. Başqa bir kəlamında Ulu Öndər deyir: “Başqasının fikrinə hörmət etmək, ondan faydalı bir şey götürmək qabiliyyəti hər bir adama lazımdır”. Ulu Öndər Heydər Əliyevin başqa bir fikrindən də istifadə etmək istəyirəm: “Heç vaxt inamımızdan, dinimizdən uzaqlaşmayacağıq və bu mənəvi mənbələrimizdən istifadə edərək gələcəyimizi quracağıq!”

Tolerantlıq insanlar və icmalar arasında qarşılıqlı hörmətin bünövrəsidir və ortaq dəyərlər ətrafında vahid qlobal cəmiyyətin qurulması üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Tolerantlıq bir mənəvi keyfiyyət, bir əməldir, yəni başqalarına əlini uzatmaq və mövcud fərqlilikləri maneə kimi deyil, dialoq və anlaşmaya dəvət kimi qəbul etməkdir. Tolerantlıq insanlar arasında körpülər salmaqla və ünsiyyət üçün yollar açmaqla bu çətinliklərin bir qisminə cavab verir. Tolerantlıq Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məğzini təşkil edir.

Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının Elmi Metodika Şöbəsi metodik vəsait, Ölkəşünaslıq və milli ədəbiyyat şöbəsi isə tövsiyə biblioqrafiyası hazırlamış, respublikamızda fəaliyyət göstərən uşaq kitabxanalarına göndərmişdir. Bu vəsaitlər geniş oxucu kütləsi üçün

nəzərdə tutulmuşdur. Girişdə ulu öndər Heydər Əliyev, Prezident İlham Əliyev cənablarının və bir sıra görkəmli şəxsiyyətlərin tolerantlıq haqqında fikirləri və mövzu haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Təvsiyə göstəricisində kitablarda, məcmuə və dövri mətbuat səhifələrində dərc edilmiş materiallar Azərbaycan və rus dillərində öz əksini tapmışdır. Göstərici xronoloji prinsip əsasında hazırlanmış hər ilin daxilində əlifba ardıcılığına riayət edilmişdir.

Məktəblilər və yeniyetmələr arasında tolerantlıq mövzusunun yaymaq və gücləndirmək məqsədilə uşaq kitabxanaları da bir çox tədbirlər keçirməyi qarşısına vəzifə qoymuşdur. Bu məqsədlə kitabxanada tolerantlıq mövzusunda sərgi təşkil olunur. Sərgidə bu mövzudan bəhs edən kitablar, jurnallar, qəzet materialları, metodik, biblioqrafik vəsaitlər, tanınmış şəxsiyyətlərin tolerantlıq mövzusunda söylədiyi fikirlər də yer alır.

Görkəmli şəxsiyyətlərin tolerantlıq mövzusunda söylədikləri fikirlər:

Məlumdur ki, yüksək tolerantlıq ilk növbədə yüksək mədəniyyətin təzahürüdür. İnsanlarda belə bir mədəniyyətin formalaşdırılmasını uşaqılıq illərindən başlamaq lazımdır. Ölkəmizdə yetişməkdə olan nəslin təhsillənməsində müasir elmi pedaqoji konfranslar daxilində biz ünsiyyət mədəniyyətini, dini dözümlük və əməkdaşlıq mədəniyyətini formalaşdırmağa cəhd göstəririk və ümumən desək, buna nail oluruq. Bunu demək çox asandır, lakin gerçəkləşdirmək kifayət qədər mürəkkəb bir prosesdir.

Heydər Əliyev,
Ümummilli lider

Biz fəxr edirik ki, bu gün də müstəqil Azərbaycan çoxmillətli və çoxkonfessiyalı ölkədir. Burada bütün dinlərin nümayəndələri, bütün millətlər bir ailə kimi sülh, mehribanlıq, qarşılıqlı anlaşma şəraitində yaşayırlar. Bu bizim böyük sərvətimizdir, böyük üstünlüyümüzdür və hesab edirəm ki, Azərbaycanın uğurlu inkişafında bu amil də öz rolunu oynamışdır. Çox şadam ki, müstəqillik dövründə bu müsbət meylləri biz nəinki qoruyub saxlaya bilmişik, hesab edirəm ki, onları daha da gücləndirmişik.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Yüz illiklərdir Azərbaycanda azsaylı xalqlar bütün proseslərdə bərabər hüquqlarla iştirak edirlər. Onlar üçün heç bir ayrı-seçkiliyə yol vermədən bərabər imkanlar yaradılıb. Ombudsman təsisatının fəaliyyət göstərdiyi illər ərzində bir dəfə də olsun milli zəmində şikayət almamışam.

Elmira Süleymanova,
*Azərbaycan Respublikasının İnsan Hüquqları üzrə Müvvəkili
(Ombudsman)*

Azərbaycan gerçəkliyini, tolerantlığını hər bir azərbaycanlı ilə təmasda hiss etmək mümkündür. Hansı millətə mənsub olmasından asılı olmayaraq, Azərbaycanda yaşayan insan ilk növbədə Azərbaycan vətəndaşıdır.

Əbülfəs Qarayev,

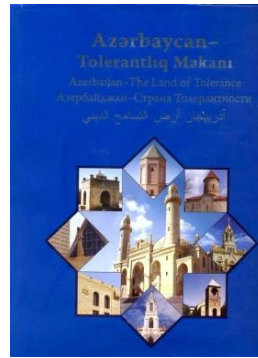
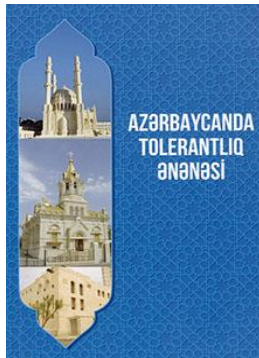
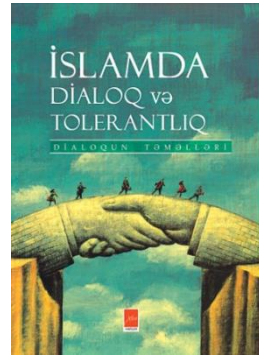
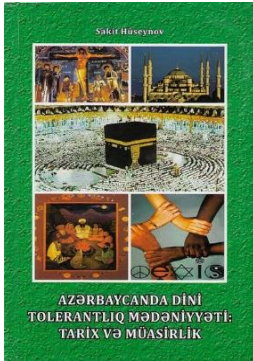
Mədəniyyət və Turizm naziri

Azərbaycanda yaşayan bütün xalqların nümayəndələri, o cümlədən müxtəlif dinlərə mənsub olan insanlar arasında bir-birinə qarşı tolerant yanaşma mövcuddur.

Elşad İskəndərov,

Dini Qurumlarla iş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri

Kitab Sərgisi

Uşaq kitabxanası olaraq uşaqlara, dürüstlük, hörmət, cəsarət, tolerantlıq kimi dəyərləri inkişaf etdirmələri üçün yardımçı olmaq, oxumaq, fənn öyrətmək qədər vacibdir. Bir çox dəyərlərin yaşayış əsnasında itirilməsi, mövzunun daha da həssas şəkildə ələ alınmasının vacibliyini bildirir. “Dürüst ol”, “Hörmətli davran”, kimi mücərrəd istiqamətləndirmələr əvəzinə, tətbiqi yanaşmalarla uşaq və gənclərə dəyərlər başa salına bilər. Kitabxanaçıların tətbiq edə biləcəkləri bəzi əsaslı konkret və yaradıcı öyrəşdirmələr:

Dürüstlük. Kitabxanada uşaqlarla birlikdə dürüstlük mövzusunda kitablar oxumaq və filmlər izləmək. Qəzetləri, jurnalları, uşaq hekayələrini, nağılları oxuyub incələdikdən sonra əsas mövzusu dürüst insanlardan ibarət olan məqalələri seçmələrini tapşırıq verin. Yazıda haqqında danışılan insan dürüst olmasaydı, nəticə necə ola bilərdi? Digər insanlar bu vəziyyətdən təsirlənərdilərmisi? Necə? Bu sualları onlarla ətraflı müzakirə edərək cavablayın. Uşaqlara qəzetlərdə dərc edilən, yalan danışan, oğurlayan, insanlarla bağlı xəbərləri oxumaqlarını söyləyin. Əgər bu insanlar dürüst davransaydılar bu çətinliklər meydana gələrdimi? Müzakirə edin. Plakat yarışması təşkil edin. İnsanlara dürüstlüyü öyrədən, orijinal plakat və şuarların hazırlanması mövzusunda onlara istiqamət verin.

Cəsarət. Uşaqlarımızın cəsarətli olmaqları lazım gələnlərdə, bu vəziyyətdən necə çıxılmasını anlamaları üçün ssenarilər qurun. Məsələn, məktəbdə biri kobud davransa, necə münasibət bildirər? Təhlükədə olan yoldaşına yardımçı olarmı? Bir dostu spirtli içki, siqaret və ya narkotik maddə təklif etsə nə edər? Kiçik səhnəciklər quraraq, bu halları canlandırın. Uşaqlar qaranlıqdan, cinlərdən, ildırım çaxmasından, göy gurultusundan və sair bir çox şeylərdən qorxurlar. Qorxularla üzləşmək üçün cəsarətli olmaq lazımdır. İşıqları söndürün və qaranlıq otaqda əşyalara toxunaraq onların nə olduğunu bilməyə çalışsın. Birlikdə sevdiyi çizgi film və ya bir nağıl qəhrəmanının şəklini

çəkib asın və buna baxaraq özünü onun kimi güclü, cəsarətli hiss etməsini söyləyin. Cəsarətli olması lazımlı olan hallardan bəhs edin. Məsələn, düzgün olmayan bir hərəkət etdiyində üzr istəməyi, başqaları fərqli düşünsə də, həmişə öz düşüncələrinin arxasında durmağı bacarmalıdır. Qorxmaması, mübariz olması lazım olan hallara, onunda bir neçə misal göstərməsini istəyin. Cəsarətli olması mövzusunda, altı guşəli bir çizgi film quraşdırmasına yardımçı olun.

Hörmət. Bütün ailə birlikdə ekran qarşısında əyləşərkən, izlədiyiniz verlişlərdə hörmət (və ya hörmətsizlik) olaraq göstərilən nümunələr üzərində dayanın. İnsanların bir-birinə necə davrandıqlarını, necə hörmət bəslədiklərini, müzakirə edin. Kitabxana tədbirlərində, futbol matçında, məsciddə, teatrda və ya ümumi nəqliyyat vasitələrində hörmətli davranmağın yolları hansılardır? Bu suala birlikdə cavab axtarın. Təbiətə qarşı hörməti nümayiş etdirmək üçün oxucularla birlikdə hər hansı bir parkı, kitabxananın ətrafı sahəsini, məktəbyanı sahəni və ya bir çimərliyi təmizləmə günü təşkil edin. Nağıl otağında hər hansı nağılı izah etmə fəaliyyəti ilə redaktə edin. Bir nəfər “Biri var imiş, biri yox imiş, heç kəsin düzgün tərbiyə olunmadığı bir ölkə var imiş” deyərək nağıl danışmağa başlasın. Hər kəs xəyal qurma gücündən istifadə edərək, evdə, işdə, məktəbdə, mağazada hörmətin, tərbiyənin olmadığı bu ölkə ilə bağlı bir fikir söyləsin. Daha sonra bu hörmətsiz yaşayanlar ölkəsinin insanların, əslində necə davranmaları lazım olduğu barəsində söhbət etsinlər.

Bir *“Tolerantlıq həftəsi”* təşkil edin. Şagirdlərinizə, ailə üzvlərinə, dostlarına və cəmiyyət fərdlərinə qarşı tolerant olmağı, yaxşı münasibət bəsləməli olduqlarını xatırladın. “Tolerantlıq” həftəsindən sonra səylərinin nəticəsini və insanların münasibətlərini onlarla bölüşün. Birlikdə yaşamaq göründüyü qədər asan deyil. Uşaq otağında övladınızın yatmağa çalışarkən, böyük bacısının işığı yandırır dərslər oxuyaraq ali məktəbə hazırlaşmasına nəzər yetirin. Ondan bu vəziyyətə

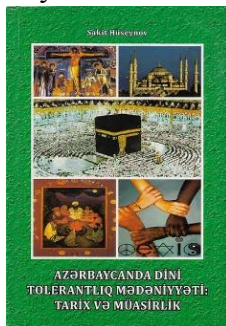
bacısının gözüylə baxmağı və bu fikirləri bir vərəqə yazmağını istəyin. Uzlaşmağı təmin edə biləcək bir həll üçün ona yardımçı olun.

Kitabxanada tolerantlıq mövzusunda qələmə alınmış kitabların müzakirəsinin keçirilməsi məqsədəuyğundur.

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi (DQİDK) sədrinin müavini Gündüz İsmayılovun müəllifi olduğu “Tolerantlıq: bildiklərimiz və bilmədiklərimiz” adlı kitabının nəşr olunub. Komitənin sədri Mübariz Qurbanlının önsöz yazdığı kitab üç fəsildən ibarətdir. Birinci fəsildə tolerantlığın tarixi, qloballaşma dövründə tolerantlığın zəruriliyini şərtləndirən əsas amillər, dinlərarası dialoqa din xadimlərinin, ictimai təşkilatların cəlb edilməsi və digər məsələlər ətrafı işıqlandırılıb. Kitabın ikinci fəslə Azərbaycanın tolerantlıq tarixinə həsr olunub. Azərbaycanda dinlərin tarixi, mövcud dinlər, xalqımızın tolerant xarakterini səciyyələndirən etnik, coğrafi, siyasi-iqtisadi, dini-mədəni amillər geniş təhlil olunub. Eyni zamanda Azərbaycanın tolerantlıq modeli, ölkəmizin seçilmiş tolerantlıq nümunələri, tarixi-dini abidələr, dini konfessiyaların qarşılıqlı münasibətləri bu fəsildə öz əhatəli təsvirini tapıb. Kitabın üçüncü fəslində tolerantlığın Azərbaycanın dövlət siyasətinə çevrilməsi, bu siyasətin ölkə daxilinə və beynəlxalq aləmə yönəlik fəaliyyət istiqamətləri haqqında məlumat verilib. Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərlərə qayıdışının əsasları, tolerantlığın qorunub saxlanması, təşviqi, dini etiqad azadlığının təmin olunması istiqamətində dövlətin yürütdüyü siyasi kurs, görülən işlər təqdim olunub. Müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra ölkəmizdə dinlərarası dialoqun bərpa edilməsi, təbliği və təşviqi istiqamətində Azərbaycan hökumətinin ölkədaxili və beynəlxalq aləmə yönəlik fəaliyyəti, xüsusilə ümummilli lider Heydər Əliyevin və hazırda Prezident İlham Əliyevin tolerantlıq və

multikulturalizm sahəsində həyata keçirdiyi ardıcıl siyasətə xüsusi yer ayrılıb, eyni zamanda, Heydər Əliyev Fondu və “Tolerantlığın ünvanı – Azərbaycan” layihəsi çərçivəsində görülən işlər haqqında da ətraflı məlumat verilib. Qeyd olunan tədqiqat materialları ilə yanaşı, kitaba tolerantlığa dair əsas beynəlxalq sənədlər də əlavə olunub. Geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuş kitab tolerantlıq və multikulturalizm sahəsində tədqiqat aparan mütəxəssislərə, o cümlədən tarixçilərə, dinşünaslara və politoloqlara üçün faydalı ola bilər. Həmçinin fəlsəfə elmləri doktoru, professor Sakit Hüseynovun qələmə aldığı “Azərbaycanda dini tolerantlıq mədəniyyəti: Tarix və müasirlik” kitabının müzakirəsinin keçirilməsi də məqsəduyğundur. Kitabda tolerantlıqdan, xüsusilə onun mahiyyətindən və tarixindən, eləcə də tolerantlığa dair beynəlxalq sənədlərdən geniş bəhs olunmuş və qloballaşma dövründə dini dözümlülüyü zəruri edən şərtlər ətraflı izah edilmişdir. Eyni zamanda Azərbaycanın tolerantlıq tarixi, xalqımızın tolerantlığının səbəbləri, buna zəmin yaradan əsas amillər araşdırılmış, ən mükəmməl tolerantlıq nümunələri təqdim olunmuşdur. Müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra dini dözümlülük ənənələrinin, dinlərarası dialoqun bərpası, təbliği və təşviqi istiqamətində Azərbaycan hökumətinin ölkə daxilinə və beynəlxalq aləmə yönəlik fəaliyyəti kitabda geniş işıqlandırılmışdır. Kitab geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Uşaq kitabxanası olaraq bilirik ki, hər bir ölkənin fərqli adət-ənənəsi vardır. Oxu zalında, nağıl otağında yer kürəciyini fırladın və bir ölkə seçin. Seçdiyiniz bu ölkənin inanc və adət-ənənələrini oxucularınıza araşdırmalarını söyləyin. Fərqliliklərin dünyanı daha da rəngarəng etdiyi düşüncəsini müzakirə edin. Kitabxanaçılar olaraq uşaqlara tolerantlığı təmsil edəcək bir plakat hazırlamalarında yardımçı olun. Diqqəti cəlb

edən şuarlar və şəkillərlə, onları yaradıcı olmaları mövzusunda yönləndirin. Bəli, biz uşaq kitabxanası olaraq tolerantlığı oxucularımız, onların valideynləri arasında təbliğ etməliyik. Belə ki, kitabxanaya gələn hər bir oxucuya kitabxanaçı bu haqda məlumat verməlidir. Bu məlumat məktəbli və yeniyetmə oxucularımızın dünyagörüşünün artmasına, ətrafındakı insanlarla ünsiyyət qurmasına çox kömək edəcəkdir. Məsələn, bildiyimiz kimi Azərbaycanda azsaylı millətlər çoxdur. Bunlara ləzgilər, talışlar, avarlar, ruslar və s. aiddir. Bu millətlər arasında qarşılıqlı münasibəti gücləndirmək üçün kitabxanamızda belə bir tədbir keçirə bilərik. Bir həftə ərzində hər gün Azərbaycan ərazisində yaşayan az saylı xalqların adət-ənənələrindən bəhs edən tədbir. Bir ay əvvəldən tədbirə hazırlıq işləri görülür. Kitabxana hansı bağçalarla, məktəblərlə, liseylərlə işləyəcəyini təyin edir və müdiriyyətə bildirir. Kitabxanada bu xalqların mədəniyyətindən bəhs edən sərgilər təşkil olunur. Bu işə kitabxana ətrafında yerləşən məktəblər, uşaq evləri, internat məktəbləri cəlb olunur. Tədbirə gələn tamaşaçılar öncə sərgi ilə tanış olurlar. Sonra iştirakçılara bu xalqlardan bəhs edən slayd təqdim olunur. Sərgidə adı çəkilən xalqların adət-ənənələrindən, nağıllarından, kulinariyasından bəhs edən şəkillər, əl işləri, bədii ədəbiyyatlar nümayiş olunur.

I gün. Əvvəlcə tədbir iştirakçılarında rus xalqının tarixindən, adət-ənənələrindən, kulinariyasından bəhs edən slayd təqdim olunur. Sonra isə kiçik və orta yaşlı oxucuların ifasında rus xalqına mənsub olan şeirlər, nağıllar, mahnılar səsləndirilir. Tədbirdə rus xalq nağıllarından ən maraqlısı səhnələşdirilir. Az yaşlı oxucularımız rus xalq nağılına mənsub paltarlarla səhnəni bəzəyirlər. Tədbir iştirakçıları arasında viktorinalar, rəy sorğuları təşkil olunur. Oxucular arasında kitabları ən çox oxunan, sevilən rus xalqına mənsub yazıçı və şair təyin edilir.

II gün. Məktəbli oxucularımız ləzgi xalqının adət-ənənələri, rəqsləri, mahnıları nağılları, yeməkləri ilə səhnəni bəzəyirlər.

Tamaşaçılara səhnəciklər təqdim olunur. İştirakçılar ləzgi millətini tərənnüm edən sərgi, slayd ilə tanış olurlar.

III gün. Oxucular talış adət-ənənələri, rəqsləri, mahnıları, nağılları ilə səhnədə çıxış edirlər. Uşaqlar talış xalqına mənsub paltarlarla səhnəni bəzəyirlər. Bu xalqı tərənnüm edən sərgi, slayd tədbir iştirakçılarına təqdim olunur.

IV gün. Avar millətinin adət-ənənələrindən, rəqslərindən, mahnılarından, nağıllarından söhbət açılır. Məktəblilər tamaşaçılara avar xalqına mənsub nağıllar əsasında səhnəcik təqdim edirlər.

Kitabxana sahəsində bu mövzuda tədbirlərin keçirilməsində məqsəd Azərbaycan xalqının yüksək səviyyədə tolerant, qonaqpərvər bir xalq olmasını bütün xalqlara təbliğ etməkdir.

Hamımıza məlumdur ki, cənab Prezident İlham Əliyevin apardığı məqsədyönlü siyasət sayəsində Azərbaycan Respublikası demək olar ki, dünyanın bütün inkişaf etmiş ölkələri ilə əməkdaşlıq edir. Ölkəmizdə çox sayda xarici ölkələrin səfirlikləri yerləşir. Həmçinin Azərbaycanın dünyanın əksər ölkələrində səfirlikləri var. Tolerantlıq sahəsində görülən işlər Azərbaycan Respublikasının inkişafı və gələcəyi üçün çox şey deməkdir. Bu sahədə kitabxanalarımızın da üzərinə çox böyük məsuliyyət düşür. Çünki kitabxanalarımızın bəzəyi olan kitablar zəngin və qüdrətli ideya mənbəyidir. Bu məqsədlə Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə ümummilli lider Heydər Əliyevin yubileyinə həsr olunmuş “Dost ölkələrə səyahət: Əzizləyər hər el səni öz adət ilə” adlı yarışma keçirəcəyini elan etdi. Səkkiz uşaq evi və internat səsimizə səs verdi. Onlar Yaponiya, Britaniya, Türkiyə, Hindistan, Rusiya, Amerika, Gürcüstan, Koreya dövlətlərini təmsil etməli idilər. İştirakçılar 6 nominasiya üzrə – təmsil etdikləri dövlət barədə təqdimat slaydlarını, milli rəqs, milli geyim nümunələri göstərmək, kitab sərgiləri təşkil etmək, milli gəlinciklər və ya applikasiyalar hazırlamaq, bir də nağıl qəhrəmanlarından bir və

ya ikisini təqdim etmək üçün yarışdılar. Yarışmanın açılışı aprelin 26-da Rəşid Behbudov adına Dövlət Mahnı Teatrında oldu. İki gün davam edən yarışmanın qalibləri isə yekun konsertdə, mayın 2-də bəlli oldu. Uşaqlar çox ciddi hazırlıqlar gördülər. Axı onların işini sanballı münisflər heyəti – Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin kitabxana sektorunun müdiri Lətifə Məmmədova, Bakı Xoreqrafiya Məktəbinin direktoru Nilüfər Kərimova, Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin əməkdaşı, VEB texniki şöbəsinin müdiri Aydın Cəfərov, sənətşünas Kubra Əliyeva, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü Reyhan Şıxlinskaya dəyərləndirəcəkdi. Həmçinin adını çəkdiyim dövlətlərin nümayəndələri də yarışmaya baxmağa gəlmişdilər. Böyük Britaniyanı – Zəngilan 4 saylı məktəbi, Türkiyəni – Sumqayıt şəhər 2 saylı internat məktəbi, Yaponiyanı – SOS uşaq kəndi, Gürcüstanı – A.Makarenko adına internat tipli gimnaziya, ABŞ-ni 2 saylı valideyin himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar üçün internat məktəbi, Rusiyanı – 3 saylı uşaq evi, Koreyanı “Ümid yeri” uşaq məskəni, Hindistanı isə 2 saylı uşaq evi təmsil edirdi.

Uşaqlar “Heydər Əliyev və uşaqlar” adlı videoçarxa baxandan sonra yarışma başladı. Hər bir məktəb təmsil etdiyi ölkə haqqında maraqlı videoçarx hazırlamışdı. Slaydda təmsil olunan dövlətin tarixindən, Azərbaycan Respublikası ilə əlaqələrindən, inkişafından, milli adət-ənənələrindən, təbiətindən, şəhərlərindən. heyvanlar aləmindən, bu ölkədə yaşayan uşaqların həyatından çox gözəl məlumatlar toplanmışdı. Uşaqların zəhməti Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Xarici ölkələrin səfirlikləri, gələn qonaqlar və kitabxanamız tərəfindən yüksək qiymətləndirildi.

Milli geyim üzrə – “SOS” uşaq kəndi, Milli rəqs üzrə 2 saylı valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar üçün internat məktəbi, Videoçarxlar üzrə Sumqayıt şəhər 2 saylı internat məktəbi, Gəlincik və aplikasiyalar üzrə – Suraxanı 2 saylı uşaq evi, Milli geyim və rəqs üzrə “Ümid yeri” uşaq yaşayış məskəni,

Milli rəqs üzrə Zəngilan 4 saylı məktəbi, Kitab sərgisi üzrə və nağıl qəhrəmanlarının ən yaxşı təqdimatı üzrə – 3 saylı uşaq evi qalib oldu. Qaliblərə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Səfirliklər, Rəhbərlik və İnternet Texnologiyaları Nazirliyi, Firidun bəy Köçərli adına kitabxana hədiyyələr təqdim etdilər. 3 gün davam edən tədbirdə Azərbaycan Respublikası ilə əməkdaşlıq edən ölkələrin adət-ənənələri geniş şəkildə tədbir iştirakçılarında çatdırıldı. Tədbirin gözəlliyi isə ondan ibarət idi ki, bu tədbiri valideyn himayəsindən məhrum olmuş internat və qaçqın məktəblərinin şagirdləri Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin və kitabxanamızın dəstəyi ilə hazırlamışdılar. Tədbirdə çox sayda xarici vətəndaşlar, uşaq, məktəbli, yeniyetmə var idi. Bu təşəbbüs onlarda tolerantlıq hissinin güclənməsinə çox böyük yardım idi. Tədbirdə iştirak edən yüzlərlə oxucu təmsil olunan dövlətlər haqqında ətraflı məlumat topladılar. Bu təşəbbüs uşaqların bütün millətləri sevməsinə, onları tanımasına, adət-ənənələrini bilməsinə çox kömək etdi. Mənə elə gəlir ki, bu tədbir kitabxanamızın tolerantlıq sahəsində həyata keçirdiyi böyük nailiyyət idi. Bu təşəbbüsün rayonlarda həyata keçirilməsi çox yerinə düşərdi. Çünki Azərbaycanda az saylı xalqlar çoxdur. Bu iş onların cəlb olunması, bu xalqları dərinləndirən tanımağımıza və bu xalqlarda Azərbaycan Respublikasına və onun vətəndaşına olan rəğbəti daha da artırmağa kömək edər. Belə tədbirlər məktəblilər və yeniyetmələr arasında tolerantlıq mövzunu yaymaq və gücləndirmək məqsədilə keçirilməlidir.

Tolerantlıq ilə millilik harmoniyada olanda, tolerantlıq Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi, “güc mənbəyinə” çevrilir. Azərbaycanda tolerantlıq ənənəsi var. Yaxın tariximizdən bir neçə misal gətirmək istəyirəm. Bu istiqamətdə ümummilli lider Heydər Əliyevin bir kəlamında deyilir: “Dövlət, ölkə nə qədər çox xalqı birləşdirsə, bir o qədər zəngin olur, çünki onların hər biri ümumdünya mədəniyyətinə və sivilizasiyasına öz töhfəsini verir”. Başqa bir kəlamında ümummilli lider deyir: “Başqasının

fikrinə hörmət etmək, ondan faydalı bir şey götürmək qabiliyyəti hər bir adama lazımdır”. Ümummilli liderin bu hikmətli sözlərini nəzərə alaraq, bildirmək istəyirəm ki, kitabxanamızda çox sayda xarici ölkələri təmsil edən sərgilər təşkil olunmuşdur. Bu kitabların əksəriyyəti xarici ölkələrin səfirlikləri tərəfindən kitabxanamıza təqdim olunmuşdur. Respublika Uşaq Kitabxanası olaraq bu hadisə biz kitabxanaçılarda çox böyük fərəh hissi doğurur. Bu sərgilər kitabxanamıza gələn xarici vətəndaşlarda, oxucularımızda ruh yüksəkliyi yaradır, onlarda olan tolerantlıq hissini gücləndirir. Bu fəaliyyətin, ideyanın respublikamızda yerləşən bütün uşaq kitabxanalarında tətbiq olunması yerinə düşərdi.

Tolerantlıq mövzusunda uşaq kitabxanalarında oxucular üçün “Dünya xalqlarının nağılları” başlığı altında lektoriya keçirə bilərik. Belə ki, kitabxanada həftə içərisində hər gün bir ölkənin nağıllarından ibarət sərgi təşkil olunur. Oxu zalında, nağıl otağında mavi ekranda həmin ölkənin nağıllarına çəkilmiş cizgi filmləri nümayiş olunur. İbtidai sinif şagirdləri, bağça uşaqları bu tədbirə dəvət olunurlar. Bu ideyanın birinci müsbət cəhəti uşaqların həmin ölkəni tanıması, onun nağıl qəhrəmanını sevməsi və körpə yaşlarda onlarda tolerantlıq hissini güclənməsi, ikinci müsbət cəhəti isə oxucularımızın kitabxanaya cəlb olunmasıdır. Bu tədbirdən sonra az yaşlı oxucularımızdan bu nağıllar haqqında fikirləri əsasında rəy sorğusu toplanır. Həftənin sonunda bütün iştirakçılar oxu zalına toplanır və onların bu mövzuda olan fikirləri kitabxana müdiriyyəti, tədbir iştirakçıları tərəfindən dinlənilir və gələcəkdə görülmək işlər barədə nəticə çıxarılır. Çünki vahid bəşəriyyət insan müxtəlifliyinin möhtəşəm zənginliklərinə qarşılıqlı hörmət əsasında birlikdə yaşamaq və birgə işləmək deməkdir. Bəli, Tolerantlıq insanlar arasında körpülər salmaqla və ünsiyyət üçün yollar açmaqla bu çətinliklərin bir qisminə cavab verir. Tolerantlıq bütün təcrübə və dünyagörüşlərinin bərabər qəbul edilməsi deyil. Əksinə, onun dəyəri universal insan hüquqları və

əsas azadlıqlar haqqında məlumatlılıq və hörməti təlqin etməkdədir. Tolerantlıq Birləşmiş Millətlər Təşkilatının məğzini təşkil edir.

Tolerantlıq öz-özünə meydana gəlmir. O, öyrədilməli, yetişdirilməli və başqalarına ötürülməlidir. Təhsilin, istər sinifdə, istərsə də sinifdən xaric, tolerantlığı gücləndirmək, nifrət və ayrı-seçkiliklə mübarizə aparmaq üçün böyük əhəmiyyəti var. Azərbaycan Respublikası ifrat tolerantlığın təbliğatı baxımından dünyada özünəməxsus yer tutmuşdur.

Bu gün dünyamız müharibə, terrorizm, insanlığa qarşı cinayətlər, etnik təmizləmə, azlıqlara və mühacirlərə qarşı ayrı-seçkilik və belə çoxsaylı hallar ilə üzləşməkdə davam edir. Bu da qloballaşan dünyada bizi bir araya gətirməklə yanaşı, həm də böyük qorxu hissəsinə və daxili ziddiyyətlərə səbəb olur. Planetimizin fəaliyyəti üçün dəhşətli təhlükələrin artması və bunun nəticəsində yaranmış gərginlik potensialı tolerantlıqsızlığa aparır. Bunun qarşısını almaq üçün dövlətimiz bu sahədə çox uğurlu addımlar atıb. Məsələn, 29.05 2013-cü ildə Bakı Biznes mərkəzində II Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu çərçivəsində Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi (DQİDK) tərəfindən Milli Tolerantlıq Mərkəzinin beynəlxalq təqdimat mərasimi keçirilib. Mərasimdə II Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun yüksək səviyyəli qonaqları BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının Ali nümayəndəsi Nasir Əbdüləziz əl-Naser, İSESKO-nun baş direktoru Əbdüləziz Osman əl-Tveycri, bir sıra digər beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri, dövlət və hökumət nümayəndələri, millət vəkilləri, ölkəmizdə akreditə olmuş səfirlər iştirak ediblər. Əvvəlcə qonaqlara “Azərbaycan – Tolerantlıq məkanı” adlı qısametrajlı film təqdim edilib. BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının ali nümayəndəsi Nasir Əbdüləziz əl-Naser çıxışı zamanı qeyd edib ki, bu təşəbbüs Azərbaycanda dinlərarası münasibətlərin daha da möhkəmlənməsində xüsusi rol oynayacaq.

Mədəniyyət və Turizm naziri Əbülfəs Qarayev ölkəmizdə keçirilən Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu çərçivəsində ilk tədbir olan Milli Tolerantlıq Mərkəzinin təqdimatında iştirak edən Forum iştirakçılarını salamlayıb və bu təqdimatın təsadüfi olmadığını, Milli Tolerantlıq Mərkəzinin dinlərarası və mədəniyyətlərarası tolerantlığa töhfə verəcəyini qeyd edib.

İSESKO-nun baş direktoru Əbdüləziz Osman əl-Tveycri Azərbaycanda olmaqdan məmnunluğunu ifadə edib və bildirib ki, məhz Azərbaycanda Milli Tolerantlıq Mərkəzinin yaradılması vaxtında atılmış addımdır. Əbdüləziz Osman əl-Tveycri dəfələrlə ölkəmizdə olduğunu və buradakı mövcud tolerant mühit haqqında məlumatlı olduğunu ifadə edib, bildirib ki, bu dünyaya nümunə ola biləcək bir modeldir. Tədbirdə YUNESKO-nun baş direktoru İrina Bokovanın təbrik məktubu oxunub. Təqdimatı dünya şöhrətli fotoqraf Reza Deqati edib. Qeyd edək ki, layihə çərçivəsində Azərbaycanda mövcud dini və tarixi-dini mərkəzlər, abidələr Reza Deqati tərəfindən fotolara köçürülüb. Digər çıxış edənlər də yeni yaradılan Milli Tolerantlıq Mərkəzinin gələcəkdə mövcud ənənələrə böyük töhfə verəcəyini diqqətə çatdırıblar. Təqdimat mərasimində Milli Tolerantlıq Mərkəzi “Hörmət naminə birləş” adlı layihə çağırışının təqdimatı olub. Təqdimatda Azərbaycanda dövlət qeydiyyatından keçmiş müxtəlif dinlərə mənsub dini icmaların Milli Tolerantlıq Mərkəzinə birgə layihə təqdim etməklə maliyyələşdiriləcəyi vurğulanıb, qeyd edilib ki, bu dinlərarası dialoqun daha da möhkəmləndirilməsinə xidmət edəcək. Sonda İSESKO və BMT Azərbaycandakı nümayəndəliyi ilə DQİDK arasında ikitərəfli əməkdaşlığa dair sənəd imzalanıb. Bu bizim Azərbaycan xalqı üçün çox sevindirici haldır. Həmçinin Azərbaycan müstəqil dövlət kimi islam həmrəyliyinə də öz töhfəsini verir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi bu gün biz bütün müsəlman ölkələri ilə çox mehriban münasibətlər əzmindəyik. Əslində bunu

etmişik. İslam həmrəyliyinin gücləndirilməsi üçün əməli addımlar atırıq. Azərbaycan İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının fəal üzvüdür. Azərbaycan bu təşkilatın fəaliyyəti üçün lazımı töhfələr verir. Biz çalışmalıyıq ki, bundan sonra da islam həmrəyliyini gücləndirək, müsəlman ölkələri arasındakı əlaqələri genişləndirək.

Azərbaycan dövləti artıq dünya xəritəsində tolerantlıq mərkəzinə çevrilib. Cümə məscidində əsaslı bərpa və yenidənqurma işləri Heydər Əliyev Fondunun “Tolerantlığın ünvanı – Azərbaycan” layihəsi çərçivəsində həyata keçirilməsi də bunun baris nümunəsidir. Dövlət başçısı İlham Əliyev 2009-cu ilin dekabrında və 2013-cü ilin fevralında imzaladığı sərəncamlarla milli mənəvi dəyərlərimizin qorunmasına, dini memarlıq abidələrinin bərpasına böyük diqqət göstərən Heydər Əliyev Fondunun bu təşəbbüsünə dəstək olmuş, Azərbaycan-Şərqi memarlığının incisi olan bu abidəyə ikinci həyat bəxş etmiş, xalqımızın əsrlərlə formalaşan zəngin irsinin və mədəniyyətinin qorunmasına, gələcək nəsillərə ötürülməsinə töhfə vermişdir.

Dövlət başçısı çıxışında bu fikri də xüsusi qeyd etmişdir ki, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən bütün dinlərin nümayəndələri bir ailə kimi yaşayır və yaşayacaq. Biz əminik ki, ölkəmizdə nə dini, nə milli zəmində heç vaxt heç bir qarşıdurma, anlaşılmazlıq olmayıb və olmayacaq.

Qeyd edək ki, ötən əsrin sonlarında sovetlər birliyinin dağılması ilə yaranan qlobal dəyişikliklər iqtisadi, siyasi, sosial, demografik sahələrdə olduğu kimi dini dözümlülük ənənələrinin qorunması üçün də əsl sınağa çevrildi. Bəşər sivilizasiyasının müxtəlif mədəniyyətlərin qorunması üçün dinlər və mədəniyyətlərarası dialoqun yaranmasına ehtiyac artdı. Bu baxımdan tolerantlıq və dözümlülük ənənələri ilə tarixən zəngin olan Azərbaycan bir çox millətlərin və dini konfessiyaların yanaşı yaşamasını təmin edən ölkə kimi nümunə göstərildi.

1993-cü ildə ümummilli lider Heydər Əliyevin xalqın təkidli tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışından sonra xalqlar və dinlərarası münasibətlər, dialoqlar müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşdırıldı. Bu gün dövlət-din münasibətləri modeli çərçivəsində inkişaf edən Azərbaycanda bütün dini konfessiyalar qanun qarşısında bərabərdir və eyni statusa malikdir. Azərbaycan dünyəvi dövlətdir. Lakin dünyəvilik dini inkar etmək deyil, bu dövlətin siyasi qurumunun məzmununu müəyyən edir. Din insanların cəmiyyət qarşısında məsuliyyətlərini daha da artırır. Dövlətin dinə münasibətində də siyasətin əsasını mənəviyyəti milli sərvətin tərkib hissəsi kimi dəyərləndirməsi təşkil edir. İnsanın sərbəst yaşayıb işləməsi üçün bütün azadlıqlarının mövcud olduğu ölkəmizdə bu münasibətlər yüksək səviyyədə tənzimlənir. İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının üzvü, çoxmillətli, çoxkonfessiyalı, dünyəvi dövlət olan Azərbaycanda 11 kilsə, 6 sinaqoq və digər dini məbədlər mövcuddur. Bakıda yerləşən, 1920-ci ildə bağlanmış Jen Mironasets, bütün Rusiyanın Patriarxı II Aleksey tərəfindən müqəddəs elan olunan baş kafedral kilsəsi milliyyətə müsəlman olan iş adınının maddi dəstəyi ilə bərpa olunaraq istifadəyə verilmişdir. Hazırda paytaxtımızda provoslavların müqəddəs Məryəm Miladı baş kilsəsi, katoliklər üçün müqəddəs məbəd, yəhudilərin sinaqoqları fəaliyyət göstərir.

Dünyanın 33 ölkəsini təmsil edən, 200-dən artıq yüksək səviyyəli nümayəndənin iştirakı ilə Dünya dini liderlərinin sammitinin Bakıda keçirilməsi də Azərbaycanın tolerantlıq təcrübəsinin yüksək dəyərləndirilməsindən irəli gəlmişdir.

Həmin sammitdə ölkəmizin sülhsevərliyi, birgəyaşayış qaydalarına hörməti Azərbaycan xalqına məxsus humanist və xeyrxahlıq kimi dəyərləndirilmişdir. Qeyd olunmuşdur ki, Azərbaycanda tolerantlığın səviyyəsi yüksəkdir və məmnunluq hissi yaradır. Azərbaycanda hər kəs istədiyi dinə, etiqad edir, istədiyi kimi ibadət edir.

Ölkəmizdə dini və milli dözümlülüyün çox böyük və şərəfli tarixinin olması Bakıda təşkil olunan sivilizasiyalararası dialoqun gücləndirilməsi məsələlərinə həsr olunmuş beynəlxalq konfranslarda da dəfələrlə səslənmişdir. Ötən il Bakıda “XXI əsr: ümidlər və çağırışlar” devizi altında keçirilən Beynəlxalq Humanitar Forumda da dövlət başçısı İlham Əliyev bildirmişdir: “Sivilizasiyaları, dünya dinlərini birləşdirmək, əməkdaşlığı dərinləşdirmək üçün hesab edirəm ki, bizim ölkə kifayət qədər böyük səylər göstərir. Ən önəmlisi ondan ibarətdir ki, bu səylər öz nəticəsini verməkdədir. Çünki əgər belə olmasaydı, Azərbaycanın bu sahədəki təcrübəsi maraqlı doğurmazdı”.

Dünya ictimaiyyəti üçün aydın olan həqiqət budur ki, Azərbaycanın dinlərarası dialoqun mərkəzinə çevrilməsi prosesi bu gün də uğurla davam etdirilir. Milliyətindən, dinindən asılı olmayaraq bütün Azərbaycan vətəndaşları ölkə iqtisadiyyatının güclənməsində iştirak edir. Azərbaycanda milli dəyərlərə sadıqlıq, ümumbəşəri dəyərlərə hörmət meyilləri respublikanın müasirləşməsinə, modernləşməsinə xidmət göstərir. “Ölkənin gücü təkcə onun iqtisadi imkanları ilə ölçülmür” söyləyən dövlət başçısı İlham Əliyev dünya dini liderlərinin sammitində bir daha bu fikri diqqətə çatdırmışdır ki, bizim gücümüz birliyimizdədir, ölkədə hökm sürən sabitliyin möhkəmlənməsindədir, dini və milli sülhün mövcudluğundadır. “Biz qloballaşma deyəndə Azərbaycanda beynəlxalq əməkdaşlığı, xoş niyyət və münasibətləri, dostluğu nəzərdə tuturuq” deyə bildirən Prezident İlham Əliyev vurğulayır ki, milli dəyərlərimizə sadıq olmalı, qloballaşma adı altında milli mentalitetə xas olmayan keyfiyyətlər aşılammalıdır. Azərbaycan xalqı milli mənəvi dəyərlərinə bağlı olmaqla ümumbəşəri dəyərləri paylaşmağa da diqqət yetirir. Məlum olduğu kimi, sovetlər birliyi dövründə xalqımız nə qədər məhrumiyyətlərlə, çətinliklərlə üzləşsə belə dininə, mənəvi dəyərlərinə sadıq qalmışdır. Müstəqillik əldə etdikdən sonra dini ənənələrimizin təbliği, islami dəyərlərə

hörmət və ehtiram güclənmişdir. İslam xalqımıza xoşbəxtlik, inkişafı, mədəniyyət, müqəddəs dəyərlər bəxş edib.

Ümummilli lider Heydər Əliyev ictimai-siyasi həyatının bütün sahələrində, o cümlədən dövlət-din münasibətlərinin sivil prinsiplərinə uyğun olaraq tənzimlənməsində, dini etiqad və vicdan azadlığının maneəsiz təminatında, dini-mənəvi, əxlaq-etik dəyərlərin prioritet yaşayış normaların çevrilməsində müstəsna xidmətlər göstərmiş, böyük siyasi irsin və dövlətçilik təcrübəsinin təməlini qoymuşdur. İslami qanunların haqq-ədalət yolu olduğunu bildirən ulu öndərin “Mən fəxr edirəm ki, Azərbaycan müsəlmanları öz müqəddəs dininə itaət etmək, dini ayinlərə, qanunlara-qaydalara riayət etmək üçün indi geniş imkanlar əldə ediblər” fikri islami dəyərlərin tarixi, mənəvi irsin, mədəniyyətin, milli mentalitetimizin ayrılmaz hissəsi olduğunu bir daha sübut edir. İslam mərhəmət dinidir. “Çalışmalıyıq ki, əməli addımlarla dünyada islam dini haqqında dolğun və ədalətli məlumatlar çatdıraq...”

Azərbaycanda daim diqqət yetirilən vətəndaş birliyi, həmrəyliyi, dini, milli məsələlərin həllində əldə olunmuş uğurlar tarixi sərvətimiz, nailiyyətimizdir. Respublikamızda vicdan, demokratik azadlıqlar güclənir, bu istiqamətdə davam edən meyillər möhkəmlənir.

Ölkəmizdə yaranan bu cür demokratik şəraiti yüksək qiymətləndirən xarici qonaqlar etiraf edirlər ki, dünyada çox az dövlət tapılar ki, Azərbaycanda yaranan tolerantlıq, dini dözümlülüyün təmin olunması üçün səylər göstərsin, dövlət başçısı səviyyəsində müxtəlif konfessiyaların rəhbərləri ilə görüşlər keçirilsin, ayrı-ayrı xalqların dini mərasimlərində iştirakı təmin olunsun. Bəli, bu gün Prezident İlham Əliyev mütəmadi olaraq dini icmaların liderləri ilə görüşür, onların ehtiyac və problemlərinə maraq göstərir, ölkədə tolerantlığın formalaşması, milli azlıqların ictimai həyatın bütün sahələrinə inteqrasiyası, dini, əqidə azadlığının təmin olunması üçün dini liderlərlə konstruktiv mövqe nümayiş etdirilir. Müqəddəs dini

bayramlar münasibətilə ölkəmizdə məskunlaşan müxtəlif xalqları, icmaları təbrik edən Prezident İlham Əliyev vurğulayır ki, yüksək əxlaqi dəyərlərə əsaslanan tolerantlıq mühitində ölkəmizin bütün milli azlıqları, öz etnik-dini adət-ənənələrini, dil və mədəniyyətini bu günümüzdə qədər yaşatmışlar.

Dövlət başçısı İlham Əliyev öz çıxışlarında bildirmişdir ki, Azərbaycanın bütün sahələrdə qazandığı uğurlar fonunda diqqəti yeganə problemimiz Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə, işğal altında olan Şuşa, Ağdam məscidlərinə yönəldərək bu inamı ifadə etmişdir ki, gün gələcək biz o məscidləri də bərpa edəcəyik. Azərbaycan bayrağı Şuşada, Xankəndidə, işğal olunmuş bütün torpaqlarda dalğalanacaq. O günü yaxınlaşdırmaq üçün bütün Azərbaycan cəmiyyəti, vətəndaşları bir nöqtəyə vurmalıdır. Ölkəmizi daha da gücləndirməli, hərtərəfli inkişaf etdirməliyik: “Bu gün Azərbaycan azaddır, müstəqildir. Müstəqil Azərbaycan öz tarixi keçmişini qorumağa da və gələcəyə inamla baxmağa da qadirdir”.

Milli-mənəvi dəyərlərə sadıq olan Azərbaycan dünyaya tolerantlıq nümunəsi göstərir. Çoxmillətli və çoxkonfessiyalı Azərbaycan Respublikasının şərəfli bir tarixi vardır. Bu tarixin böyük mərhələsi ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ulu öndər ictimai-siyasi həyatın bütün sahələrində, o cümlədən dövlət-din münasibətlərinin tənzimlənməsində, dini etiqad azadlığının təminatında, dini mənəvi dəyərlərin qorunmasında müstəsna xidmətlər göstərmişdir. Qüdrətli şəxsiyyət bu sahədə özündən sonra böyük siyasi və dövlətçilik təcrübəsini miras qoymuşdur.

Ümummilli liderin siyasi xəttini uğurla davam etdirən möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev bu gün Azərbaycanın iqtisadi qüdrətinin, mədəni intibahının və beynəlxalq aləmdə nüfuzunun daha da möhkəmlənməsi üçün böyük işlər görür. Eyni zamanda, tarixi-mədəniyyət abidələrinin, xristian, yəhudi və digər dinlərə məxsus məbədlərin bərpası və təmiri, dilindən

və dinindən asılı olmayaraq, ölkənin bütün vətəndaşlarının etiqad azadlığının qorunması və dini ehtiyaclarının təmin olunması – bütün bunlar Azərbaycanın dini mənəvi mühitini əks etdirən real göstəricilərdir.

Azərbaycan müasirləşən, Avropa və dünya birliyinə sürətlə inteqrasiya edən ölkədir. Təbii ki, müasir dünyada sürətlə davam edən qloballaşma prosesləri bizim də ölkədən yan keçməyib. Buna baxmayaraq, qloballaşma adı altında öz milli dəyərlərimizi unutmamalı və bu dəyərlərə sadıq olmalıyıq. Hər bir ölkə və xalq üçün onun milli dəyərləri hər şeydən üstün tutulmalı və digər xalqların dəyərləri ilə ziddiyət təşkil etməməlidir. Bu baxımdan biz qloballaşma deyəndə Azərbaycanda beynəlxalq əməkdaşlığı, xoş münasibətləri, səmimi dostluğu nəzərdə tuturuq. Biz hər zaman qloballaşma adı altında digər xalqların adət-ənənələrinə zidd olan, milli mentalitetə xas olmayan dəyərlərə qarşı mübarizə aparmalıyıq. Təbii ki, bu mübarizədə milli mənliliyimizi qorumaq ən vacib şərtlərdəndir. Milli-mənəvi dəyərlərimizin yaşadılmasında, tolerantlıq ənənələrinin təbliğində genişmiqyaslı fəaliyyəti ilə ictimaiyyətimizin rəğbətini qazanan Heydər Əliyev Fondu da bu sahədə böyük uğurlara imza atır. Fondun prezidenti, YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, Milli Məclisin deputatı Mehriban xanım Əliyeva tarixi-dini, mədəni abidələrin qorunmasını və bərpasını daim diqqət mərkəzində saxlayır. Biz bu yaxınlarda bir daha bunun şahidi olduq. Bəli, bu gün tolerantlıq ənənələrinin təbliğində, irsimizin tanıtılmasında, həmçinin dünyanın müxtəlif guşələrində əyani şəkildə nümayişində Heydər Əliyev Fondunun məxsusi xidmətləri vardır. Fondun maliyyə dəstəyi ilə Bakıdakı Pravoslav və Müqəddəs Məryəm kilsələrində də təmir-bərpa işləri aparılmış, yəhudi uşaqları üçün təhsil və mədəniyyət mərkəzinin tikintisinə dəstək verilmişdir. Strasburq Kafedral kilsəsinin şüşələrinin təmirinə ayırdığı maliyyə yardımı səxavətli bir jest və Azərbaycanın Avropaya, onun mədəni irsinə verdiyi layiqli töhfədir. Göründüyü kimi, Heydər Əliyev Fondu

təkcə İslam dininə aid tarixi-dini abidələrin bərpasına deyil, eləcə də Azərbaycandan kənar da olan digər dinlərə məxsus abidələrin də bərpasına qayğı ilə yanaşır ki, bu da bizim tolerant və sülhpərvər xalq olduğumuzun əyani sübutudur.

Həmçinin Azərbaycan tarixinin mühüm mərhələsini təşkil edən Şirvanşahlar paytaxtının şanlı memarlıq nümunəsinin yenidən xalqımızın mənəvi dünyasına qaytarılması istiqamətində yüksək təəssübkeşlik missiyası həyata keçirilmişdir. Xatırladaq ki, bundan əvvəl dövlətimizin qayğısı və diqqəti nəticəsində Təzəpir, Bibiheybət, Əjdərbəy məscidləri yenidən bərpa edildikdən sonra istifadəyə verilmişdir. Məhz dövlət başçımızın göstərişi və maliyyə dəstəyi ilə Gəncə şəhərindəki İmamzadə, Mir Möhsüm Ağa və Əshabu-Kəhf ziyarətgahları, həmçinin digər dini etiqad mərkəzləri əsaslı təmir olunaraq yenidən qurulmuşdur. Ümumilikdə, son 10 il ərzində Azərbaycanda minədək məscid tikilmişdir, 80-dən çox məscid isə təmir edilmişdir. Dövlət başçımızın bəyan etdiyi kimi, “Bu, əslində Azərbaycanda bütövlükdə gedən müsbətyönlü işlərin təzahürüdür. Biz bütün işləri möhkəm təməl üzərində, dəyərlər üzərində qururuq. Çünki milli mənəvi dəyərlər bizim üçün hər şeydən üstündür. Biz öz dini və milli ənənələrimizə sadıq. Bu möhkəm təməl üzərində müasir dövlət, müasir Azərbaycan qururuq. Müstəqil, azad Azərbaycan dövləti bu böyük işin öhdəsindən layiqincə gələ bilmişdir”. Respublikamız, həmçinin dünya birliyində də müsəlman dünyasının ümumi mənafeyini əks etdirən tarixi işlər görür. Ölkə rəhbəri bu barədə demişdir: “İslam mərhəmət dinidir. Çalışmalıyıq ki, əməli addımlarla dünyaya İslam dini haqqında dolğun və ədalətli məlumatları çatdıraq. Deyə bilərəm ki, Azərbaycan bu istiqamətdə kompleks tədbirlər görür. Keçən ilin sentyabr ayında dünyanın ən böyük muzeyi olan Parisdəki Luvr muzeyində İslam mədəniyyəti bölməsinin açılışı olmuşdur. Azərbaycan bu bölmənin yaradılması üçün öz dəstəyini vermişdir. Bu, əslində bizim bütün İslam mədəniyyətinə olan töhfəmizdir. Eyni zamanda, bir

neçə ay bundan əvvəl Vatikanda ilk dəfə olaraq müsəlman ölkəsinin sərgisi keçirilmişdir. Bu da Azərbaycan sərgisi idi. Yəni, biz çalışırıq və birgə səylərlə çalışmalıyıq ki, İslam mədəniyyəti, dəyərləri haqqında dünyaya dolğun məlumat çatdıraq”.

Bu gün öz tarixinin silinməz və möhtəşəm səhifələrindən birini yazan müstəqil Azərbaycan Respublikası hər zaman müxtəlif xalqların, millətlərin və din xadimlərinin birgə yaşadığı, mədəniyyətlərin qovuşduğu müqəddəs məkan olmuşdur. Məhz bunun nəticəsidir ki, müxtəlif dinlərin rəhbərləri və təmsilçiləri əldə etdiyimiz böyük nailiyyətləri – tolerantlığımızı, din-dövlət münasibətlərində qazanılmış dəyərləri öyrənmək və qlobal problemlərin həlli yollarında bizimlə birgə əməkdaşlıq nümayiş etdirmək üçün Bakıda keçirilən beynəlxalq miqyaslı mötəbər tədbirlərdə yaxından iştirak edirlər. Belə nüfuzlu tədbirlər bəşəriyyətin ümumi maraqlarının həllinə və qlobal problemlərin – terrorizmin, dini fanatizmin, ekstremizmin və separatizmin aradan qaldırılması naminə dinlərarası və mədəniyyətlərarası münasibətlərin inkişafına güclü təkan verən bir amildir.

Bu məsələ barədə ölkəmizin Prezidenti cənab İlham Əliyev demişdir: “Azərbaycanda multikulturalizm sahəsində əldə edilmiş təcrübə hesab edirəm ki, hamımız üçün çox maraqlıdır... Multikulturalizmin müsbət gələcəyi haqqında fikirlər çox vacibdir və lazımdır. Azərbaycanın təcrübəsi hesab edirəm ki, əslində, multikulturalizm, tolerantlıq ideyalarının təbliği üçün çox dəyərli və qiymətlidir. Çünki bir daha demək istəyirəm ki, multikulturalizm, tolerantlıq bizim həyat tərzimizdir. Nisbətən yeni anlayış olmasına baxmayaraq, multikulturalizm əsrlər boyu xalqımıza xas olan bir anlayışdır. Əsrlər boyu müxtəlif dinlərin, millətlərin nümayəndələri Azərbaycanda bir ailə kimi yaşamışlar. Azərbaycanda heç vaxt dini, yaxud da ki, milli zəmində qarşıdurma, anlaşılmazlıq olmamışdır və əminəm ki, olmayacaqdır”. Bütün bunları nəzərə alan beynəlxalq ekspertlər

Bakının, Azərbaycanın dinlərarası dialoqun mərkəzinə çevrilməsinə böyük ümidlərlə baxırlar. Təbii ki, bunu Azərbaycanda dini və milli zəmində vəziyyətin çox yaxşı olmasının təzahürü kimi qiymətləndirirlər. Bu, bizim üçün böyük şərəfdir. Digər tərəfdən, dinlərarası dialoqun praktiki nöqtəyi-nəzərdən gücləndirilməsi işinə Azərbaycan öz töhfəsini verir. Ölkəmiz bütün dünyanı humanizm dəyərlərinə sədaqətli olmağa səsləyir. Azərbaycan rəhbərliyinin təşəbbüsü ilə ölkəmizdə keçirilən beynəlxalq tədbirlərin məqsədi də budur. Çoxsaylı beynəlxalq tədbirlərdən biri də bu il mayın 29-dan iyunun 1-dək paytaxtımızda baş tutdu. Bakıda İkinci Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirildi. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin himayəsi ilə “Çoxmədəniyyətli dünyada sülh şəraitində birgə yaşama” şüarı altında reallaşan forumda əsas tərəfdaşlar qismində YUNESCO, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, Avropa Şurası, Avropa Şurasının Şimal-Cənub Mərkəzi, İSESCO, BMT-nin Dünya Turizm Təşkilatı çıxış etdilər. Konfrans çərçivəsində “Mədəniyyət və yaradıcılıq mədəniyyətlərarası etimadı necə yarada bilər?”, “Mədəniyyətlərarası dialoq üçün birgə əsas: mədəni irs və turizm” sessiyaları oldu.

İkinci Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunda beynəlxalq qurumların rəhbərləri, bir neçə ölkənin hazırkı və keçmiş prezidentləri, dünyanın 100-dən çox ölkəsindən nazirlər, ekspertlər, beyin mərkəzlərinin rəhbərləri, alimlər və mədəniyyətlərarası dialoqla məşğul olan mərkəzlərin yüksək səviyyəli nümayəndələri iştirak etdilər. Bu isə bir daha göstərir ki, Azərbaycan Qafqazın işıq saçan mayakıdır, tolerant ölkədir və onun nuru dünyanın hər bir tərəfinə yayılır, insanlığa yol göstərir. 16 noyabr 1995-ci il tarixdə YUNESKO-ya üzv dövlətlər tolerantlıq prinsipləri haqqında bəyannamə qəbul edib. 1996-cı ildə isə BMT Baş Assambleyası quruma üzv ölkələri hər il noyabrın 16-da Beynəlxalq Tolerantlıq günü kimi qeyd edilsin və bununla bağlı təhsil müəssisələrində, mədəniyyət

ocaqlarında, kitabxanalarda, eləcə də geniş ictimaiyyət arasında müvafiq tədbirlər keçirilsin. Tolerantlıq latınların "tolerantiya" sözündən götürülüb, səbir, dözümlülük anlamındadır.

Tolerantlıq prinsipləri haqqında bəyannəmədə deyilir ki, bütün insanlar öz təbiətlərinə görə fərqli olsalar da, dəyər və hüquqlarına görə bərabərdirlər. Sənədə görə, dözümlülük dünyada mədəniyyətlərin, özünü ifadənin və insan şəxsiyyətinin təzahürünün müxtəlifliyinin başa düşülməsi, qəbul edilməsi və hörmət göstərilməsidir. Dövlət səviyyəsində dözümlülük ədalətli və qərəzsiz qanunvericilik, qanunçuluğa, məhkəmə-prosesual və inzibati normalara əməl edilməsi deməkdir. Tolerantlıq hər bir insana heç bir diskriminasiya olmadan iqtisadi və sosial inkişaf imkanını yaradılmasını tələb edir.

Hazırda mütərəqqi dünyada demokratik dəyərlərdən biri kimi qəbul edilən etnik dini tolerantlıq Azərbaycan cəmiyyətinin nümunəvi normalarına çevrilib. ELPRESS-in məlumatına görə, bunu Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Bakıda keçirilən "Dövlət və din: Dəyişən dünyada tolerantlığın gücləndirilməsi" I Beynəlxalq Bakı Forumunun iştirakçılara ünvanlanan təbrik müraciətində deyib. Müraciətində Forumun iştirakçılarını ürəkdən salamlayan, xoş arzu və diləklərini yetirən Prezident İlham Əliyev məmnuniyyət hissi ilə qeyd edib ki, "Azərbaycanda tarixən heç vaxt milli və dini zəmində ayrışdırma və qarşıdurma baş verməyib, qarşılıqlı etimada və hörmətə əsaslanan mütərəqqi milli mədəni və dini münasibətlər mövcud olub. Ayrı-ayrı dövrlərdə dini siyasətlə məşğul olan rəsmi hökumət nümayəndələrinin və nüfuzlu elmi təşkilatların və aparıcı elmi tədqiqat mərkəzlərinin təmsilçilərinin, görkəmli din xadimlərinin Azərbaycanda bir araya gəlməsini təqdirəlayiq hal hesab edirəm. Qloballaşma şəraitinin sürətləndiyi müasir dünyada gedən mürəkkəb etnosiyası proseslərdə dinin yeri və rolu, beynəlxalq münasibətlərdə və cəmiyyət həyatında din amili və bəşəriyyətin gələcək taleyi naminə mədəniyyətlərarası dialoq kimi qlobal məsələlərin müzakirəsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Zəngin mədəni-mənəvi irsə, çoxəsrlik tolerantlıq ənənələrinə, nümunəvi dövlət-din münasibətləri modelinə malik olan və fərqli sivilizasiyaların qovşağında yerləşən Azərbaycanın belə müzakirələrə ev sahibliyi etməsi təsadüfi deyil. Ayrı-ayrı etiqad və inanclara malik etnosların yüz illərlə əmin-amanlıq şəraitində yaşamasında, etnik mədəni müxtəlifliyin günümüzədək qorunub saxlanmasında bizim xalqımıza xas olan humanizm və multikulturalist dəyərlərin müstəsna rolu vardır”.

İlham Əliyev vurğulayıb ki, çoxmillətli və çoxkonfessiyalı dövlət kimi Azərbaycan Respublikası bu gün dünya birliyinə hərtərəfli inteqrasiya siyasəti həyata keçirir, beynəlxalq aləmlə qarşılıqlı münasibətlərin, üçtərəfli və çoxtərəfli əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişafına mühüm əhəmiyyət verir. Azərbaycan hökumətinin din siyasəti demokratik dövlət quruculuğu kursuna, eləcə də dövlət-din münasibətlərinin milli-mənəvi və hüquqi müstəvidə tənzimlənməsi prinsiplərinə əsaslanır.

"Ölkədə mövcud ictimai sabitlik, vətəndaş həmrəyliyi və etnik dini dözümlülük mühiti mütərəqqi tarixi ənənələrdən bəhrələnən milli siyasətin məntiqi nəticəsidir. Əminəm ki, Bakı Forumunda sürətlə dəyişən dünyada tolerantlığın gücləndirilməsi, universal mənəvi dəyərlərin beynəlxalq hüquq prinsipləri ilə uzlaşdırılması, dini zəmində ekstremizmə və ayrı-seçkiliyə qarşı birgə mübarizə yollarının araşdırılması, fərqli dinlərin və mədəniyyətlərin daşıyıcısı olan insanlar arasında dialoq və qarşılıqlı anlaşmanın bərqərar edilməsi kimi aktual problemlər ətrafında konstruktiv fikir mübadiləsi aparılacaq və səmərəli tövsiyələr səsləndiriləcək. Bu xeyirxah və gərəkli fəaliyyətinizdə hər birinizə cənsağlığı, Beynəlxalq Forumun işinə uğurlar diləyirəm", – İlham Əliyev müraciətində qeyd edib.

Baxmayaraq ki, beynəlxalq hüququn əsasını hüquq bərabərliyinin pozulmaması prinsipi təşkil edir, dərinin rəngi, irq, cins, dil, din, siyasi və digər əqidələr, milli, sosial və digər mənşəli əlamətlərə dair diskriminasiya demək olar ki, dünyanın hər bir ölkəsində mövcuddur. İnsan Haqlarının BMT

komissiyasının irqçiliyin müasir formaları məsələlərinə dair xüsusi məruzəçisinin məlumatlarında müxtəlif dövlətlərdə qaradərililər, ərəblər, çinlilər, müsəlmanlar, yəhudilər, qaraçılar, mühacirlərə qarşı dözümsüzlük halları təhlil edilir.

Hazırda mütərəqqi dünyada demokratik dəyərlərdən biri kimi qəbul edilən etnik dini tolerantlıq Azərbaycan cəmiyyətinin nümunəvi normalarına çevrilib. Həmçinin noyabrın 8-də Londonda, Böyük Britaniya parlamentində, bu ölkədə fəaliyyət göstərən “İngiltərə-Azərbaycan Cəmiyyəti” və “Odlar Yurdu” təşkilatının təşkilatçılığı ilə “Avropa Multikulturalizminin Perspektivləri: Dinlərarası Dialoq və Dini Tolerantlığın Azərbaycan Modeli” adlı konfrans keçirilib. Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi (DQİDK) və Azərbaycanın Böyük Britaniyadakı Səfirliyinin dəstəyi ilə keçirilən tədbirin əsas məqsədi Azərbaycanda din-dövlət münasibətləri, dini tolerantlıq və dinlərarası əməkdaşlıq və qarşılıqlı hörmət modelinin Britaniyanın siyasi və akademik elitasına təqdim etməkdir. Qeyd olunmalıdır ki, konfrans Böyük Britaniyanın siyasi dairələri və dini icmalarının, həmçinin kütləvi informasiya vasitələrinin böyük marağına səbəb olmuşdur. Tədbirdə Böyük Britaniya Parlamentinin Lordlar Palatasının nüfuzlu üzvləri, habelə həm hakim Mühafizəkar, həm də müxalif Leyborist partiyalarından parlament üzvləri, hökumət təmsilçiləri, Londondakı diplomatik korpusun nümayəndələri, Britaniyanın anqlıkan, yəhudi və müsəlman icmalarının fəalları iştirak etmişlər. Tədbiri konfransın ev sahibi qismində açan “İngiltərə-Azərbaycan Cəmiyyəti”nin sədri Lord Piter Freyzer bütün iştirakçıları və qonaqları salamlamış və konfransın mövzusunun əhəmiyyəti barədə danışmışdır.

BMT-nin “Sivilizasiyaların Alyansı” və İslam Konfransı Gənclər Forumu platformalarından beynəlxalq səviyyədə mədəniyyətlərarası dialoq sahəsində mühüm fəaliyyət göstərən Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın Azərbaycanın tolerantlıq modelinin Avropada tanıtılması

təşəbbüsünü yüksək qiymətləndirən natiq, konfransın bu sahədəki gələcək fəaliyyətin uğurlu başlanğıcı olduğunu bildirmişdir. Konfransın açılışında əsas məruzəçi kimi çıxış edən İslam Konfransı Gənclər Forumunun mədəniyyətlərarası dialoq üzrə Baş əlaqələndiricisi, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva konfransa toplaşan Britaniyanın dövlət və ictimaiyyət nümayəndələrini səmimi salamlayaraq, müasir Avropada multikulturalizm problemi prizmasında tədbirin əhəmiyyətini qeyd etmişdir. L.Əliyeva öz nitqində dini tolerantlıq və dinlərarası dialoq probleminin nəzəri əsaslarına geniş toxunmuş, bu sahədə mövcud olan elmi yanaşmalar barədə ətraflı danışıbmışdır. L.Əliyeva bu məsələnin ümumbəşəri problemə çevrildiyini və onun öyrənilməsi və həlli yollarının tapılmasında Azərbaycan təcrübəsinin uğurlu model olduğunu vurğulamışdır. Daha sonra natiq dini tolerantlığın Azərbaycandakı dərin kökləri, tarixi və bu sahədə hazırkı durumu barədə məlumat vermişdir. Bu kontekstdə, həmçinin Qafqaz Albaniyasının dini-mədəni irsi barədə ətraflı məlumat verilmişdir. Azərbaycanda qədim dövrlərdən başlayaraq müxtəlif millətlərin, dinlərin və mədəniyyətlərin nümayəndələrinin yaşadığı, onların unikal Azərbaycan mədəniyyətinin formalaşdırılmasına töhfə verdiyi və multikulturalizmin Azərbaycan milli kimliyinin tərkib hissəsi olduğu bildirilmişdir.

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva qeyd etmişdir ki, "Tolerantlıq, dözümlülük və dostluq kimi anlayışlar bizim üçün adi sözlər deyil, bu, həyat tərzidir. Ölkəmiz həmişə öz qonaqpərvərliyi ilə məşhur olmuşdur. Tarixən Şərqlə Qərbin qovuşuğunda yerləşən Azərbaycan həmişə müxtəlif mədəniyyətləri, ənənələri və sivilizasiyaları özündə cəmləşdirmişdir. Təsadüfi deyildir ki, Bakıda müsəlman məscidləri ilə yanaşı, xristian kilsələri və sinaqoqları da görə bilərsiniz. Son vaxtlar Bakı beynəlxalq forum və görüşlərin keçirildiyi yerə çevrilmişdir. Biz, əlbəttə, öz soy-kökümüzlə və

ənənələrimizə çox hörmət edir və onlara qayğı ilə yanaşırıq. Bununla bərabər biz dünyanın mədəni müxtəlifliyinə dərin ehtiram bəsləyirik”.

Bu yaxınlarda Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə “Milli Tolerantlıq Mərkəzi” yaradıldı. Bu mərkəzin yaradılmasında məqsəd xalqların birgə yaşaması, islamın inkişafı, Azərbaycanın Qərb və Şərq arasında körpü salmaq idi. Mərkəz dinlərarası, mədəniyyətlərarası dialoqun inkişafına yönəlmiş layihələri dəstəkləyəcək, seminarlar, treninqlər təşkil edəcək”.

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın həyata keçirdiyi bu təşəbbüslər bir azərbaycanlı olaraq hamımızı sevindirir. Biz hər birimiz ümummillə liderimiz Heydər Əliyevin qeyd etdiyi kimi azərbaycanlı olmağımızla fəxr edirik. Belə bir şəraitdə bəşər sivilizasiyanın müxtəlif mədəniyyətlərinin qorunması üçün dinlər və mədəniyyətlər arasında dialoqun yaranması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan tolerantlıq və dözümlülük ənənələri zəngin olan ölkə və regionların təcrübəsi nümunə ola bilər. Bəli, Azərbaycan bir çox millətlərin və dini konfessiyaların dinc yanaşı yaşamasının unikal nümunəsidir. Bu təşəbbüslər bir azərbaycanlı olaraq hamımızı sevindirir.

Respublikada qədim ənənələrə malik olan yəhudi icmasının mədəni irsi də Azərbaycan hökumətinin qayğısı ilə əhatə olunur. Təkcə onu qeyd etmək kifayətdir ki, Bakı Dövlət Universitetinin Şərqsünaslıq fakültəsində ibrani bölməsi açılmış, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Etnoqrafiya İnstitutu isə Rusiyanın yəhudi mədəniyyətinin qorunması və inkişafı fondu ilə birgə "Yəhudilər Azərbaycanda" kitabının hazırlanmasına başlamışdır.

Hələ "İslam sivilizasiyası Qafqazda" mövzusunda Beynəlxalq simpoziumda ümummillə lider Heydər Əliyev demişdir: “Dünyada bir çox böyük dinlər mövcuddur. Hər dinin özünəməxsus yeri var. Biz azərbaycanlılar islam dini ilə fəxr

edərək, eyni zamanda heç vaxt başqa dinlərə qarşı mənfi münasibət göstərməmişik, düşmənçilik etməmişik, ədavət aparmamışıq və heç bir başqa xalqı da öz dinimizə itaət etməyə məcbur etməmişik. Ümumiyyətlə, başqa dinlərə dözümlülük, başqa dinlərlə yanaşı və qarşılıqlı anlaşma şəraitində yaşamaq islam dəyərlərinin xüsusiyyətidir. Bu, tarix boyu Azərbaycanda da, Qafqazda da öz əksini tapıbdir. Azərbaycanda islam dini ilə yanaşı xristian dini də, yəhudi dini də əsrlər boyu yaşayıb və indi də yaşayır. Qafqazda da bu mənzərə var. Hesab edirik ki, insanlar hansı dinə, hansı mədəniyyətə mənsubluğundan asılı olmayaraq, bütün başqa mədəniyyətlərə, dinlərə, mənəvi dəyərlərə də hörmət etməli, o dinlərin bəzən kiməsə xoş gəlməyən adət-ənənələrinə dözümlü olmalıdır”.

Bəşər sivilisasiyanın müxtəlif mədəniyyətlərinin qorunması üçün dinlər və mədəniyyətlər arasında dialoqun yaranması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan tolerantlıq və dözümlülük ənənələri zəngin olan ölkə və regionların təcrübəsi nümunə ola bilər. Bu gün Azərbaycan bir çox millətlərin və dini konfessiyaların dinc yanaşı yaşamasının unikal nümunəsidir. Azərbaycan ərazisində yaşayan çoxsaylı etnik və dini qruplar arasında möhkəm əlaqələrin formalaşmasında onların tale ümumiliyi amili də böyük rol oynamışdır. Tarix boyu Azərbaycanda yaşayan xalqlar dafələrlə qüdrətli dövlətlərdən asılı vəziyyətə düşmüş və yaranmış şərait onları, dünya görüşlərindəki fərqlərə baxmayaraq, yaxınlaşmağa vadar etmişdir. Sovet İttifaqının dağılması regionda dini dözümlülük ənənələri üçün əsl sınağa çevrildi. Bu proseslərin nəticəsində keçmiş müttəfiq respublikaların xalqları müstəqilliklə yanaşı əsl dini etiqad azadlığı da əldə etdilər. Azərbaycandakı mövcud tolerantlığın əsasları üçün ən böyük təhlükəni minlərlə dinc sakinin ölümünə və bir milyondan çox soydaşımızın doğma yurdlarından didərgin düşməsinə səbəb olan erməni təcavüzü yaradırdı. Azərbaycanda tolerantlığın formalaşmasında dini liderlərin konstruktiv mövqeyi də böyük rol oynayır. Qafqaz

xalqları arasında inamın bərpa olunması üçün "milli azlıqları ictimai həyatın bütün sahələrinə inteqrasiya etmək, onların dini əqidə azadlığını təmin etmək, öz mədəniyyət və dillərinin inkişaf etməsinə imkan vermək lazımdır. Bəli, tolerantlıq – dini dözümlülük. Yəni digər inanc və əqidələrə dözümlü yanaşma. Tolerantlıq insan hüquqları və vicdanı ilə bağlıdır. Tolerantlıq insan azadlıqları və hüquqlarının təsdiqi, plüralizm və demokratiya əsasında formalaşır. Onun üçün həm də irqçilik, ksenofobiya, dini dözümsüzlük, terror və ekstremizmin qəbul edilməməsi xarakterikdir. Tolerantlığı başa düşməkdən ötrü tərəddüd edən digər tərəfin konsepsiyasını anlamaq çox vacibdir. Biz kitabxanaçılar olaraq bu sahədə üzərimizə düşən vəzifəni layiqincə yerinə yetirməli, tolerantlıq anlayışını düzgün təbliğ etməli, tolerantlığın məkanı sayılan Azərbaycana layiq vətəndaş olmalıyıq.

Ədəbiyyat siyahısı

Bayramlı N. Azərbaycan tolerantlıq baxımından digər dövlətlər üçün nümunədir /N.Bayramlı //Yeni Azərbaycan.-2011.-12 avqust.- S.4.

Bədəlov Ə. Azərbaycandakı dini dəyərlərə ehtiram və tolerantlıq dünya üçün örnəkdir /Əliqismət Bədəlov //Xalq qəzeti.- 2011.- 17 avqust.- S.3.

Leyla Əliyeva Rusiya ilə əməkdaşlıq, ekologiya və tolerantlıq haqqında /L.Əliyeva; F.Abdullayeva RAGT-nin sədri, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti //Azərbaycan.-2014.- 24 aprel.- S.6//Respublika .-2014.- 24 aprel.- S.5.//Yeni Azərbaycan .-2014.- 24 aprel.- S.3.

Novruzova L. Azərbaycanın sosial tolerantlıq siyasəti /Lalə Novruzova //525-ci qəzet.-2014.- 4 iyun.- S.5.

Paşazadə C. Azərbaycandakı tolerantlıq dünyaya nümunədir: Cavanşir Paşazadə: "Ölkəmizdə heç bir dini və etnik qarşıdurmalar yoxdur" /Cavanşir Paşazadə //Həftə içi.- 2011.- 22 fevral.- S.3.

Şaxtaxtinski A. Azərbaycanın dini tolerantlıq təcrübəsi dünyaya yayılmalıdır //Azərbaycan.- 2014.- 20 sentyabr.- S.8.

www.anl.az

www.clb.az

**Tolerantlıq Azərbaycan xalqının xarakterik
cəhətidir
(metodik vəsait)**

**Ünvan: AZ-1022 Bakı şəh., S. Vurğun küç. 88;
E-mail: info@clb.az
URL: www.clb.az**

F. Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanasında
çap olunmuşdur.
Sifariş: 48
Çapa imzalanmışdır: 16.09.2017
Tirajı: 100
Pulsuz